

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย (The Thai Juvenile Justice)

นายสกุลยุช หอพิบูลสุข*

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) คือ กระบวนการที่รัฐใช้จัดการกับความประพฤติที่ไม่เป็นที่ยอมรับ (a process through which the state responds to behaviour that it deems unacceptable)^๑ ความประพฤติที่ไม่เป็นที่ยอมรับ ได้แก่ การกระทำความผิดอาญา (crime) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย คือ กระบวนการที่ประเทศไทยใช้จัดการกับคดีอาญาที่มีชื่อว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด^๒ “เด็ก” คือ บุคคลอายุไม่เกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์ “เยาวชน” คือ บุคคลอายุเกินกว่า ๑๕ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์^๓ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย จึงเป็นกระบวนการที่ใช้จัดการกับบุคคลอายุไม่ถึง ๑๘ ปีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หากบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ย่อมไม่อยู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก แต่จะถูกดำเนินคดีในศาลอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นครั้งแรกเมื่อมีการประกาศใช้ พ.ร.บ.จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ และ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางขึ้นที่กรุงเทพมหานคร และกำหนดวิธีพิจารณาคดีสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งมีลักษณะพิเศษต่างจากวิธีพิจารณาคดีที่ใช้กับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ต่อมาได้มีการยกเลิกกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว และใช้ พ.ร.บ.จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ แทน ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔

* อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด รับผิดชอบงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการจังหวัดเทิง

^๑ E McLaughlin and J Muncie, *The SAGE Dictionary of Criminology* (2nd SAGE Publications, London 2007) 93

^๒ พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๐

^๓ พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๔

ในบทความนี้จะอธิบายถึงโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กของประเทศไทย โดยสังเขป โดยจะแบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ (๑) ทฤษฎีว่าด้วยการจัดการกับเด็กที่กระทำความผิด (๒) กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการกับเด็กที่กระทำความผิด และ (๓) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย

ในบทความนี้ขอให้คำว่า “เด็ก” แทนคำว่า “เด็กและเยาวชน” คำว่า “กฎหมายระหว่างประเทศ” หมายถึง “อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) และกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชน (United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice หรือกฎกรุงปักกิ่ง) นอกจากนี้ บทความนี้จะไม่จำกัดการอธิบายเฉพาะ พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ แต่จะรวมถึงประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย

ส่วนที่ ๑ ทฤษฎีว่าด้วยการจัดการกับเด็กที่กระทำความผิด

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงทฤษฎี ๓ ทฤษฎี คือ (๑) สำนักปฏิฐานนิยม (Positivist school) (๒) ทฤษฎีตราบาป (Labeling theory) และ (๓) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงทฤษฎีอันเป็นที่มาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก

๑ สำนักปฏิฐานนิยม (Positivist school)

สำนักปฏิฐานนิยมอธิบายสาเหตุของอาชญากรรม (crime) ว่า อาชญากรรมไม่ได้เกิดจากเจตน์จำนงอิสระ (free will) ของผู้กระทำความผิด ภายหลังจากซึ่งน้ำหนักระหว่างผลดีและผลร้ายที่จะได้รับจากการประกอบอาชญากรรม แต่อาชญากรรมมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ (multiple factors) ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้กระทำความผิด เช่น ปัจจัยทางชีววิทยา (biological) จิตวิทยา (psychological) สังคม (social factor) และเศรษฐกิจ (economic factor)^๕ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมที่ดีพอ (under-socialisation) ผู้กระทำความผิดจึงไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมได้ ยกตัวอย่างเช่น ผู้กระทำความผิดมีความบกพร่องทางพันธุกรรม หรือจิตผิดปกติ เป็นเหตุให้การขัด

^๕ สำนักปฏิฐานนิยมให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านร่างกายและจิตใจของอาชญากร (body and mind of the criminal) ยิ่งกว่าปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ พวกที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมมากกว่าปัจจัยทางร่างกายและจิตใจของอาชญากรได้พัฒนาความคิดเป็นสำนักคิดทางด้าน criminology

เกลาทางสังคมเป็นไปได้ยาก หรือผู้กระทำผิดอยู่ในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์หรือได้รับการเลี้ยงดูอย่างไม่เหมาะสม หรืออยู่ในสังคมที่ปราศจากค่านิยม ที่สามารถใช้เป็นเครื่องกำหนดการกระทำของตนเอง (lack of consistent values)^๕ ดังนั้น ผู้กระทำผิดจึงไม่ใช่คนเลว แต่เป็นเหยื่อของสภาพแวดล้อม (victim of circumstance)^๖ ผู้กระทำผิดจึงไม่ต้องรับผิดชอบ (responsibility) ในการกระทำผิดของตน เพราะการกระทำผิดของเขาไม่ได้เกิดจากจิตใจที่ชั่วร้าย แต่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุมของผู้กระทำผิด การลงโทษผู้กระทำผิดจึงไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาอาชญากรรม แต่การเยียวยารักษา (treatment) ที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของผู้กระทำผิดแต่ละคน เพื่อให้กลับตนเป็นคนดีของสังคม (a law-abiding person) เป็นวิธีการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่ดีที่สุด

๒ ทฤษฎีตราบาป (Labeling theory)

ทฤษฎีตราบาปเสนอว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) ไม่สามารถแก้ปัญหาอาชญากรรมได้ แต่เป็นต้นเหตุของอาชญากรรม (criminogenic)^๗ เพราะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) คือเครื่องมืออย่างดีในการแบ่งแยกคนดีกับคนเลวออกจากกัน บุคคลที่ถูกจับ (arrest) ถูกดำเนินคดี (trial) และถูกพิพากษา (conviction) จะถูกตราหน้าว่าเป็นคนเลวของสังคม สังคม (social reaction) จึงปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวไม่ดี เพราะเชื่อว่า บุคคลนั้นจะต้องสร้างปัญหาให้แก่สังคมในอีกอย่างแน่นอน เพื่อน ญาติมิตร จึงไม่อยากคบหาสมาคมด้วย งานก็หาได้ยากเพราะไม่มีบุคคลใดยอมรับเข้าทำงาน ผลคือบุคคลนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienate) และถูกกีดกันออกจากสังคม (exclusion from society) ในที่สุดบุคคลนั้นจะยอมรับว่าตนเอง (identity) เป็นคนชั่วคนเลวตามที่สังคมตราหน้า และกระทำความผิดเพื่อแก้แค้นสังคม^๘ ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีนี้จึงเสนอให้ผันคดี (diversion) ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา^๙ เพื่อลดตราบาปที่เกิดขึ้นรวมทั้งช่วยให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยง่าย

^๕ J Young, 'Think seriously about crime: some models of criminology' <<http://www.malcolmread.co.uk/JockYoung/>> accessed 10 December 2007 18-19

^๖ E McLaughlin and J Muncie (eds) (n 1) 243

^๗ J R Lily and others, *Criminological Theory: Context and Consequences* (3rd, SAGE Publications, London 2002) 110

^๘ A K Cohen, 'Crime Causation : Sociology Theories' in S H Kadish (ed) *Encyclopedia of Crime and Justice Volume I* (The Free Press, New York 1983) 348

^๙ J R Lily and others, (n 8) 112

^{๑๐} Ibid 118

๓ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) ถูกวิจารณ์ว่าละเลยความต้องการของผู้เสียหาย และผลักผู้กระทำผิดออกจากสังคม (exclusion) ส่วนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่ใหม่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกิดขึ้นมาประมาณ ๒๐ ปีแล้ว กระบวนการนี้มีเป้าหมายที่การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและสังคม และการนำผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม (reintegration) กระบวนการนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายผู้ต้องหา ครอบครัว และชุมชน มาพบปะพูดคุย ประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองกัน (mediation, conciliation and negotiation) เพื่อหาทางแก้ไขความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมร่วมกัน ภายใต้ความช่วยเหลือของผู้ประสานงาน (a facilitator)^{๑๑} กระบวนการนี้เริ่มต้นโดยการให้ผู้เสียหายและครอบครัวเล่าถึงผลร้ายที่ผู้เสียหายและครอบครัวได้รับจากอาชญากรรม เช่น ความรู้สึกและความเสียหายที่ได้รับจากอาชญากรรม จากนั้นจะให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายหรือกำหนดวิธีการในการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำผิด กระบวนการนี้เชื่อว่า เมื่อผู้กระทำผิดได้รับทราบผลร้ายจากการกระทำผิดของตนที่มีต่อผู้เสียหายและครอบครัวแล้ว ผู้กระทำผิดจะเกิดความรู้สึกสงสารและสำนึกผิด (genuine remorse) ผู้กระทำผิดจะขอโทษผู้เสียหายและพยายามเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายรวมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนไม่กลับไปกระทำผิดอีก และเมื่อผู้ต้องหาได้รับการให้อภัยจากผู้เสียหายและชุมชนแล้ว ผู้ต้องหาจะสามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยง่าย สำหรับผู้เสียหาย กระบวนการนี้ได้ให้โอกาสผู้เสียหายเจรจาต่อรองหรือประนีประนอมกับผู้ต้องหา ทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาตรงตามความต้องการมากที่สุด นอกจากนี้หากผู้ต้องหาขอโทษและผู้เสียหายให้อภัยแล้ว เชื่อว่าจะทำให้ผู้เสียหายลดผลกระทบจิตใจจากการกระทำผิดลงได้^{๑๒}

ส่วนที่ ๒ กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการกับเด็กที่กระทำความผิด

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชน (กฎกรุงปักกิ่ง) ได้วางหลักเกณฑ์สำหรับจัดการกับเด็กที่กระทำผิดไว้ ดังนี้

- ๑ การกระทำใดที่เกี่ยวกับเด็ก จำต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นลำดับแรก^{๑๓}

^{๑๑} Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters s 2

^{๑๒} ดู S Horpibulsuk, 'Restorative Justice in a Nutshell' ที่ <http://www.humanrights.go.th/files/Restorative_justice_in_a_nutshell.pdf>

^{๑๓} อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา ๓ วรรค ๑

- ๒ ต้องมีการกำหนดอายุขั้นต่ำที่เด็กไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา (the minimum age of responsibility)^{๑๔}
- ๓ การปฏิบัติต่อเด็กจะต้องความเคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก [...] คำนึงถึงอายุของเด็กและการนำเด็กกลับคืนสู่สังคม (reintegration)^{๑๕}
- ๔ เมื่อเด็ก ผู้ปกครอง (parent) หรือผู้ดูแล (guardian) ยินยอม เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพนักงานอัยการมีอำนาจผันคดี (disposition of case) จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้^{๑๖}
- ๕ ก่อนพิพากษา ผู้พิพากษาต้องพิจารณาถึงภูมิหลัง สภาพแวดล้อม และปัจจัยที่ทำให้เด็กกระทำผิดด้วย^{๑๗}
- ๖ กระบวนยุติธรรมทางอาญาต้องให้ความสำคัญต่อสวัสดิภาพของเด็ก (well-being of the juvenile) และการกระทำใดๆ ต่อเด็กจะต้องได้สัดส่วนกับตัวเด็กซึ่งเป็นผู้กระทำผิดและความผิดที่ได้กระทำลงไป (proportion to the circumstances of both the offenders and the offence)^{๑๘} กล่าวคือ จะไม่คำนึงเฉพาะความร้ายแรงของการกระทำแต่ประการเดียว แต่จะพิจารณาถึงความต้องการของเด็กและสังคมด้วย^{๑๙}
- ๗ ไม่มีการลงโทษประหารชีวิต หรือโทษจำคุกตลอดชีวิตที่ไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว^{๒๐}
- ๘ การจับ กักขัง และจำคุก ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ใช้เป็นมาตรการสุดท้าย (last resort) และมีระยะเวลาสั้นที่สุด (the shortest appropriate period of time)^{๒๑}

ส่วนที่ ๓ กระบวนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย

เมื่อได้ทราบทฤษฎีและกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการกับเด็กที่กระทำความผิดแล้ว ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงกระบวนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย

^{๑๔} อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา ๔๐ วรรค ๓ และกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมแก่คดีเด็กและเยาวชน มาตรา ๔

^{๑๕} อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา ๔๐ วรรค ๑

^{๑๖} กฎแห่งกรุงปักกิ่ง มาตรา ๑๑

^{๑๗} กฎแห่งกรุงปักกิ่ง มาตรา ๑๖.๑

^{๑๘} กฎแห่งกรุงปักกิ่ง มาตรา ๕.๑

^{๑๙} กฎแห่งกรุงปักกิ่ง มาตรา ๑๗.๑ (a)

^{๒๐} อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา ๓๗ วรรค ๑ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง มาตรา ๑๗.๓

^{๒๑} อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา ๓๗ วรรค ๒ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง มาตรา ๑๓

ไทยว่ามีลักษณะที่สอดคล้องกับทฤษฎีและกฎหมายระหว่างประเทศที่กล่าวมาแล้วหรือไม่
อย่างไร โดยจะแบ่งเป็น ๖ หัวข้อ คือ (๑) บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจศาล (๒) อายุกับความรับผิดทางอาญาของเด็ก (๓) การจับ การตรวจสอบสวนการจับ และการควบคุมระหว่างการ
ดำเนินคดี (๔) การฟื้นคดี (๕) การฟ้องคดี (๖) การพิจารณาพิพากษาคดี และ (๗) ประวัติ
อาชญากรรมของเด็ก

๑ บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจศาล

ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชน
กระทำความผิด^{๒๒} เด็ก คือ บุคคลอายุไม่เกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์ เยาวชน คือ บุคคลอายุเกินกว่า ๑๕ ปี
บริบูรณ์ แต่ไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์^{๒๓} แต่ประมวลกฎหมายอาญา กำหนดว่า เด็กอายุไม่เกิน ๑๐
ปี กระทำความผิด ไม่ต้องรับโทษ แต่ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่
ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก^{๒๔} ดังนั้น ศาลเยาวชนและครอบครัวจึงมีอำนาจ
พิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีอาญาที่มีข้อกล่าวหาว่าบุคคลอายุเกินกว่า ๑๐ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง
๑๘ ปีบริบูรณ์กระทำความผิดเท่านั้น

คดีอาญาที่มีข้อกล่าวหาว่าบุคคลอายุเกินกว่า ๑๐ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์
กระทำความผิดนั้น กฎหมายให้ถืออายุในเวลาที่ความผิดได้เกิดขึ้นเป็นเกณฑ์ในการ
พิจารณา^{๒๕} ดังนั้น หากบุคคลอายุเกินกว่า ๑๐ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์กระทำ
ความผิด แต่ถูกดำเนินคดีเมื่ออายุ ๑๘ ปีบริบูรณ์หรือภายหลังจากนั้น ย่อมอยู่ภายใต้อำนาจ
พิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวเช่นเดียวกัน

ส่วนวิธีการนับอายุของเด็กว่าอยู่ภายใต้อำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวหรือไม่
กฎหมายกำหนดให้เริ่มนับอายุตั้งแต่วันเกิดเป็นต้นไป ไม่ใช่เริ่มนับในวันถัดจากวันเกิด^{๒๖}

๒ อายุของเด็กกับความรับผิดทางอาญา

แม้ว่าศาลเยาวชนและครอบครัวจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีข้อหาว่า
บุคคลอายุเกินกว่า ๑๐ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์กระทำความผิด แต่เพื่อเป็นการคุ้มครอง

^{๒๒} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๐

^{๒๓} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๔

^{๒๔} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗/๓ สำหรับขั้นตอนการจัดการกับเด็กที่กระทำความผิดที่มีอายุไม่เกิน ๑๐ ปี
บริบูรณ์ บัญญัติไว้ใน พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.
๒๕๕๓ มาตรา ๗/๗

^{๒๕} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๕

^{๒๖} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖

ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ไม่ให้เด็กที่มีอายุน้อยต้องรับผิดชอบทางอาญา ประมวลกฎหมายอาญา จึงกำหนดว่า เด็กที่อายุกว่า ๑๐ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์ กระทำความผิด ไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจกล่าวตักเตือนและปล่อยตัวไป^{๒๗} ดังนั้น ความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กจึงเริ่มต้นที่อายุเกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์

แม้ว่าเด็กอายุเกินกว่า ๑๐ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์จะไม่มีควมรับผิดชอบทางอาญา แต่ศาลมีอำนาจควบคุมความประพฤติของเด็กได้ เช่น ศาลมีอำนาจวางข้อกำหนดให้บิดาและมารดาระวังไม่ให้เด็กก่อเหตุร้ายภายในเวลาที่ศาลกำหนด หากเด็กไปก่อเหตุร้าย ศาลจะเรียกให้บิดามารดาชำระเงินต่อศาลไม่เกินครั้งละ ๑๐,๐๐๐ บาทก็ได้ รวมทั้งศาลมีอำนาจส่งเด็กไปโรงเรียน หรือสถานฝึกอบรม หรือวางเงื่อนไขการคุมประพฤติเด็กก็ได้^{๒๘}

๓ การจับ การตรวจสอบการจับ และการควบคุมระหว่างการดำเนินคดี

การจับเป็นมาตรการที่กระทบต่อเสรีภาพของเด็ก กฎหมายระหว่างประเทศจึงได้กำหนดว่า การจับจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย ใช้เป็นมาตรการสุดท้าย (last resort) และมีระยะเวลาสั้นที่สุด (the shortest appropriate period of time)

การจับเด็กที่กระทำความผิดในประเทศไทย กฎหมายอนุญาตให้กระทำได้ใน ๒ กรณี คือ (๑) เด็กได้กระทำความผิดซึ่งหน้า และ (๒) มีหมายจับ^{๒๙} นอกจากสองกรณีนี้แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถจับกุมเด็กได้

เมื่อจับเด็กได้แล้ว พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องนำเด็กไปศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่เด็กมาถึงที่ทำการพนักงานสอบสวน^{๓๐} หากศาลเห็นว่าการจับไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะต้องสั่งให้ปล่อยตัวเด็กทันที^{๓๑} แต่ในกรณีที่การจับเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะมีอำนาจควบคุมเด็กไว้ที่สถานพินิจระหว่างการดำเนินคดีได้ เฉพาะกรณีที่เด็กมีลักษณะหรือพฤติกรรมที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรอื่นเท่านั้น^{๓๒} หากไม่มีเหตุดังกล่าวแล้ว ศาลจะต้องมอบเด็กคืนให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง และกำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องนำเด็กไปพบพนักงานสอบสวนหรือศาล^{๓๓}

^{๒๗} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗/๔

^{๒๘} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗/๔

^{๒๙} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๖๖

^{๓๐} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๗๒

^{๓๑} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๗๓

^{๓๒} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๗๓

^{๓๓} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๗๓

๔ การผันคดี

การผันคดีเป็นมาตรการหนึ่งที่สามารถลดตราบาปแก่เด็ก และทำให้เด็กกลับคืนสู่สังคมได้โดยง่าย ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงการผันคดี ดังนี้ คือ (๑) การเปรียบเทียบปรับ (๒) การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (๓) การสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ และ (๔) การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

๔.๑ การเปรียบเทียบปรับ

การเปรียบเทียบปรับเป็นวิธีการผันคดีความผิดเล็กน้อยๆจากการพิจารณาของศาลคดีที่พนักงานสอบสวนสามารถเปรียบเทียบปรับได้^{๓๔} ได้แก่

๑ คดีความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ

๒ คดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

๓ คดีความผิดอาญาที่มิใช่โทษปรับอย่างสูงไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

ในคดีที่พนักงานสอบสวนสามารถเปรียบเทียบปรับได้ ถ้าพนักงานสอบสวนเห็นว่าเด็กไม่ควรได้รับโทษถึงจำคุก และเด็กและผู้เสียหายยินยอมให้เปรียบเทียบปรับ^{๓๕} เมื่อเด็กนำเงินมาชำระค่าปรับตามที่ถูกเปรียบเทียบปรับแล้ว คดีเป็นอันเลิกกัน สิทธินาคดีอาญามาฟ้องระงับไป^{๓๖} พนักงานอัยการไม่สามารถดำเนินคดีกับเด็กได้อีกต่อไป

ตัวอย่างคดีที่พนักงานสอบสวนมักจะใช้การเปรียบเทียบปรับ ได้แก่ คดีเด็กขับรถโดยไม่มีใบอนุญาต คดีเด็กขับรถโดยไม่สวมหมวกนิรภัย คดีเด็กทำร้ายร่างกายผู้อื่นที่ไม่เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กาย เป็นต้น

๔.๒ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ก่อนที่ พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.๒๕๔๕ จะใช้บังคับในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ เด็กที่เสพยาเสพติดให้โทษ เช่น เมทแอมเฟตามีน ผีน กัญชา เฮโรอีน หรือติดสารระเหย เช่น กาวยาง ถือว่ากระทำความผิด จะต้องถูกดำเนินคดีในศาล ต่อมาภายหลังที่กฎหมายฉบับนี้บังคับใช้ ได้เปลี่ยนกระบวนการที่เห็นว่า ผู้เสพยาเสพติดหรือติดสารระเหยเป็นผู้กระทำความผิด เป็นว่าผู้เสพยาเสพติดหรือติดสารระเหยเป็นผู้ป่วยที่สมควรได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ^{๓๗} กฎหมายฉบับนี้จึงกำหนดให้ต้องส่งตัวเด็กที่เสพยาเสพติดหรือติดสาร

^{๓๔} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๓๗

^{๓๕} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๓๘

^{๓๖} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๓๙

^{๓๗} เหตุผลในการประกาศใช้ พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕

ระเหยไปฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก่อน หากไม่สามารถดำเนินการจนบรรลุผล จึงให้
ดำเนินคดีกับเด็กต่อไป

เงื่อนไขการส่งเด็กไปฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีดังนี้

๑ เด็กถูกกล่าวหาว่า (๑) เสพยาเสพติดให้โทษ (๒) เสพและมียาเสพติดไว้ใน
ครอบครอง (๓) เสพและมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย (๔) เสพและ
จำหน่ายยาเสพติด ทั้งนี้ ตามชนิด ประเภท และปริมาณตามที่กฎหมายกำหนด
ไว้^{๓๘}

๒ เด็กไม่ถูกกล่าวหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก
หรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษา^{๓๙}

เมื่อศาลเห็นว่า เด็กมีลักษณะครบถ้วนตามเงื่อนไขข้างต้น ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็ก
ไปตรวจการเสพหรือการติดยาเสพติด^{๔๐} หากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
วินิจฉัยชี้ว่าเด็กเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติด และจัดให้มีแผนฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
พนักงานอัยการจะออกคำสั่งชะลอการฟ้อง (suspension of prosecution) ไว้จนกว่าจะได้รับแจ้ง
ผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด^{๔๑}

ในกรณีที่ผลการฟื้นฟูเป็นที่น่าพอใจ กฎหมายให้ถือว่าเด็กพ้นจากความผิดที่ถูก
กล่าวหา และพนักงานอัยการไม่อาจยื่นฟ้องเด็กได้อีก แต่หากผลการฟื้นฟูไม่เป็นที่พอใจ
พนักงานอัยการจะต้องดำเนินคดีกับเด็กในความผิดที่ถูกกล่าวหาต่อไป^{๔๒}

๔.๓ การสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ

ในคดีอาญาที่ไม่สามารถใช้วิธีการผันคดีดังกล่าวมาแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจผัน
คดีของเด็กได้ ๒ กรณี คือ (๑) การสั่งไม่ฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง และ (๒) การสั่ง
ไม่ฟ้องเพื่อประโยชน์สาธารณะ

๑ การสั่งไม่ฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง เป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาที่
จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (right to presume innocent)^{๔๓}

^{๓๘} พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๑๙ และกฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนด
ลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณของยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

^{๓๙} พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๑๙

^{๔๐} พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๑๙

^{๔๑} พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๒๒

^{๔๒} พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๓๓

^{๔๓} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๙

๒ การสั่งไม่ฟ้องเพื่อประโยชน์สาธารณะ เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นผู้รักษาผลประโยชน์สาธารณะ (a guardian of public interest)^{๔๔} หากเห็นว่าการฟ้องคดีใดจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนหรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พนักงานอัยการจะส่งสำนวนคดีลักษณะดังกล่าวไปยังอัยการสูงสุดเพื่อสั่งไม่ฟ้องได้^{๔๕}

๔.๔ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (the Family and Community Group Conference) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้เพื่อฟื้นคืนเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดออกจากการพิจารณาพิพากษาของศาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖

เงื่อนไขการใช้กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน มีดังนี้^{๔๖}

๑. ความผิดที่เด็กกระทำมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน ๕ ปี
๒. เด็กไม่เคยได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล หรือเคยได้รับโทษจำคุก แต่เป็นโทษจำคุกในคดีที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
๓. เด็กสำนึกในการกระทำ
๔. ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กสามารถกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง โดยพิจารณาจาก อายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำผิด

เมื่อเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วน ผู้อำนวยการสถานพินิจจะจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนขึ้น เพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยแผนดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) แก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็ก (๒) บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และ (๓) ให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชน สำหรับบุคคลที่ต้องร่วมประชุมประกอบด้วยฝ่ายผู้ต้องหา ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือพนักงานอัยการเข้าร่วมก็ได้^{๔๗}

เมื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้วเสร็จ ผู้อำนวยการสถานพินิจจะส่งแผนดังกล่าวแก่พนักงานอัยการเพื่อพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งได้ ๓ กรณีคือ (๑) เห็นชอบ (๒)

^{๔๔} S Uglow, *Criminal Justice* (Sweet and Maxwell Ltd., London 2002) 181

^{๔๕} พ.ร.บ.องค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๑

^{๔๖} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๘๖

^{๔๗} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๘๗

สั่งให้แก้ไข (ก) ไม่เห็นชอบและดำเนินคดีกับเด็กต่อไป ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นชอบ ให้ปฏิบัติตามแผนได้ทันที และรายงานให้ศาลทราบ^{๔๘}

หากเด็กปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน พนักงานอัยการจะมีสั่งไม่ฟ้อง คำสั่งไม่ฟ้องถือเป็นที่สุด และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป หากเด็กฝ่าฝืนแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พนักงานสอบสวนจะดำเนินคดีต่อไป^{๔๙} ในระหว่างที่มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กฎหมายไม่ให้นับระยะเวลาในการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรวมเข้ากับ กำหนดเวลาที่พนักงานอัยการต้องฟ้องเด็กต่อศาล^{๕๐} ดังนั้น ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจึงเสมือนว่ากำหนดเวลาฟ้องคดีสะดุดหยุดลง

๕ การฟ้องคดี

ในกรณีที่ไม่สามารถผันเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดออกจากการพิจารณาพิพากษาของศาล เด็กจะถูกดำเนินคดีในศาล ผู้มีอำนาจฟ้องคดี คือ พนักงานอัยการ แต่การใช้อำนาจดังกล่าวจะต้องเป็นมาตรการสุดท้าย เมื่อไม่สามารถดำเนินการแก้ไขเด็กได้ด้วยวิธีการอื่นแล้วเท่านั้น^{๕๑}

ส่วนผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องเด็กเป็นจำเลยต่อศาลได้ เว้นแต่ได้รับความเห็นชอบจากผู้อำนวยการสถานพินิจ^{๕๒} ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้ผู้เสียหายใช้ศาลเป็นเวทีในการแก้แค้นเด็ก อันอาจขัดต่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็กซึ่งควรจะได้รับ การฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นคนดี

๖ การพิจารณาและพิพากษาคดี

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงการพิจารณาพิพากษาคดีที่เด็กอายุกว่า ๑๕ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด โดยแบ่งเป็น ๓ หัวข้อ คือ (๑) องค์คณะผู้พิพากษา (๒) เจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย และ (๓) มาตรการที่ศาลใช้กับเด็ก

^{๔๘} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๘๖

^{๔๙} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๘๘

^{๕๐} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๘๙

^{๕๑} ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๑๓/๕

^{๕๒} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๕๕

๖.๑ องค์คณะ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด องค์คณะผู้พิพากษาจะต้องประกอบด้วย (๑) ผู้พิพากษาอาชีพไม่น้อยกว่า ๒ คน และ (๒) ผู้พิพากษาสมทบอีก ๒ คน ซึ่งอย่างน้อยคนหนึ่งต้องเป็นสตรี ดังนั้น จะต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย ๔ คน รวมกันจึงเป็นองค์คณะพิจารณาและพิพากษาคดีได้^{๕๓}

๖.๒ เจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย

เจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทย มีดังนี้ ในการพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งควรจะได้รับ การฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษและในการพิพากษาคดีนั้นให้ศาลคำนึงถึงบุคลิกลักษณะ สภาพร่างกายและสภาพจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งแตกต่างกันเป็น คน ๆ ไป และลงโทษหรือเปลี่ยนโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกัน^{๕๔}

เจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กในประเทศไทย อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วนด้วยกัน กล่าวคือ (๑) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยให้ความสำคัญกับการทำให้เด็กกลับตนเป็นคนดียิ่งกว่าการลงโทษเด็ก (๒) มาตรการที่จะใช้กับเด็กแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กแต่ละคน เจตนารมณ์นี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีและกฎหมายระหว่างประเทศที่กล่าวมาแล้ว

เพื่อให้บรรลุถึงเจตนารมณ์ดังกล่าว กฎหมายได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของสถานพินิจที่จะสืบเสาะและพินิจเรื่องอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิตใจ อาชีพ และฐานะของเด็กซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด และของบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กนั้นอาศัยอยู่ ตลอดจนจนถึงแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับเด็กนั้น รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำความผิด เพื่อรายงานต่อศาล^{๕๕} และข้อมูลดังกล่าวถือเป็น

^{๕๓} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๓

^{๕๔} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๑๙

^{๕๕} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ๓๖ (๑)

ประเด็นที่ศาลจะต้องพิจารณาด้วย^{๕๖} ทั้งนี้ เพื่อให้มาตรการที่ศาลใช้กับเด็กสอดคล้องกับสภาพปัญหาของเด็กแต่ละคน และช่วยให้เด็กเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้

๖.๓ มาตรการที่ศาลใช้กับเด็ก

เมื่อมีการฟ้องเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดต่อศาลแล้ว ศาลมีอำนาจจัดการกับเด็ก ดังนี้ (๑) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นพิจารณาคดี (๒) การชะลอคำพิพากษา (๓) มาตรการคุมความประพฤติกรณีศาลพิพากษาให้ปล่อยตัวเด็ก และ (๔) มาตรการในคำพิพากษา

๖.๓.๑ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นพิจารณาคดี

เงื่อนไขการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นศาล มีดังนี้^{๕๗}

- ๑ ความผิดที่เด็กกระทำมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน ๒๐ ปี
- ๒ เด็กไม่เคยได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล หรือเคยรับโทษจำคุก แต่เป็นโทษจำคุกในคดีที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- ๓ ก่อนมีคำพิพากษา เด็กสำนึกในการกระทำ
- ๔ ผู้เสียหายยินยอม
- ๕ โจทก์ไม่คัดค้าน
- ๖ ศาลเห็นว่าเด็กสามารถกลับตนเป็นคนดีได้ และการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กมากกว่าการพิจารณา รวมทั้งผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควรจากแผนดังกล่าว

เมื่อเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วน ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลอื่นจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่ศาลสั่ง ในกรณีที่ศาลเห็นชอบกับแผนดังกล่าว ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว เพื่อให้เด็กไปปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หากศาลไม่เห็นชอบกับแผนดังกล่าว ศาลจะสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป ในกรณีที่เด็กปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จนครบถ้วนแล้ว ศาลจะมีคำสั่งให้จำหน่ายคดี แต่ในกรณีที่เด็กไม่ปฏิบัติตามแผน ศาลจะดำเนินคดีต่อไป^{๕๘}

^{๕๖} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๑๕

^{๕๗} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙๐

^{๕๘} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙๒,

๖.๓.๒ การชะลอคำพิพากษา

ในการพิจารณาคดีของศาล หากศาลเห็นว่า พฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วยร้องขอว่าคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา เมื่อศาลได้สอบถามผู้เสียหาย ศาลอาจมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กให้กับบิดา มารดา ผู้ปกครอง พร้อมกำหนดเงื่อนไขให้เด็กต้องปฏิบัติภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แทนการพิพากษาก็ได้ เช่น กำหนดให้เด็กไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ เข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น หากเด็กสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลจะมีคำสั่งยุติคดี และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ แต่หากเด็กปฏิบัติผิดเงื่อนไข ศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาได้^{๕๙}

ระยะเวลาที่ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้เด็กต้องปฏิบัตินั้น จะต้องไม่เกินกว่าเด็กมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

๖.๓.๓ มาตรการคุ้มครองความประพฤติกรณีศาลพิพากษาให้ปล่อยตัวเด็ก

ในคดีที่ศาลยกฟ้อง เพราะเห็นว่าเด็กไม่ได้กระทำความผิด หรือยกประโยชน์แห่งความสงสัยแก่เด็ก หากศาลเห็นว่าเด็กมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิด หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่อันอาจชักนำให้กระทำความผิดได้ ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติเด็กได้ดังต่อไปนี้^{๖๐}

- ๑ ห้ามเด็กเข้าไปในสถานที่หรือห้องที่ใดอันอาจชักนำให้กระทำความผิด
- ๒ ห้ามเด็กออกนอกสถานที่อยู่อาศัยในเวลากลางคืน
- ๓ ห้ามเด็กคบหาสมาคมกับบุคคลที่อาจชักนำไปสู่การกระทำความผิด
- ๔ ห้ามเด็กประพฤติตนอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิด
- ๕ ให้เด็กไปรายงานตัวต่อศาล หรือพนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์ เป็นครั้งคราว
- ๖ ให้เด็กไปศึกษา เข้ารับการฝึกอบรม รับคำปรึกษาแนะนำ รับการรักษาแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ประกอบสัมมาชีพ หรือเข้ารับการอบรมศีลธรรม จริยธรรมและหน้าที่พลเมือง
- ๗ กำหนดเงื่อนไขอื่นใดเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความประพฤติของเด็ก

^{๕๙} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๓๓

^{๖๐} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๓๔

มาตรการคุ้มครองประพฤตินี้ สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักปฏิสนธิ์นียมที่กล่าวมาข้างต้น เพราะให้ความสำคัญกับการแก้ไขความประพฤติยิ่งกว่าการค้นหาความจริงว่าเด็กกระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหา และสมควรถูกลงโทษหรือไม่ ดังนั้น แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้อง ศาลยังมีอำนาจคุ้มครองความประพฤติของเด็กได้

๖.๓.๔ มาตรการในคำพิพากษา

ในคดีที่ศาลไม่ได้ใช้มาตรการที่กล่าวมาในข้อ ๖.๓.๑ – ๖.๓.๓ และเห็นว่ากรกระทำของเด็กเป็นความผิด ศาลมีวิธีการจัดการกับเด็กดังนี้

- ๑ ว่ากล่าวตักเตือนเด็ก บิดา มารดา และผู้ปกครอง รวมทั้งวางข้อกำหนดให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองให้ใช้ความระวังระวังไม่ให้เด็กก่อเหตุร้าย ภายในกำหนดเวลาไม่เกิน ๓ ปี หากเด็กไปก่อเหตุร้ายภายในเวลาดังกล่าว ศาลมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดาหรือผู้ปกครองชำระเงินจำนวนไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาทได้ เพื่อให้บิดา มารดาและผู้ปกครองร่วมกันดูแลความประพฤติของเด็กด้วย หรืออาจส่งเด็กไปโรงเรียน หรือสถานฝึกอบรม หรือวางเงื่อนไขการคุ้มครองประพฤตินี้ได้^{๖๑}
- ๒ หากศาลเห็นว่า เด็กสมควรได้รับการลงโทษ ศาลมีอำนาจลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงกึ่งหนึ่ง^{๖๒}
- ๓ ภายหลังจากลดมาตราส่วนโทษแล้ว ศาลมีอำนาจรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษได้ แม้ว่า (๑) เด็กนั้นเคยรับโทษจำคุกหรือโทษอย่างอื่นตามคำพิพากษามาก่อนแล้ว (๒) โทษที่จะลงแก่เด็กเป็นโทษอย่างอื่นนอกจากโทษจำคุก (ผลคือ โทษปรับก็สามารถรอกการลงโทษได้) และ (๓) ศาลจะกำหนดโทษจำคุกเกินกว่าสามปีก็ตาม^{๖๓}
- ๔ ในกรณีที่ศาลไม่ใช้วิธีการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ ศาลอาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษก็ได้ เช่น (๑) เปลี่ยนโทษจำคุกหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นส่งตัวเด็กไปควบคุมเพื่อฝึกอบรม หรือ (๒) เปลี่ยนโทษปรับเป็นการคุ้มครองความประพฤติ^{๖๔}
- ๕ ในกรณีที่ศาลไม่ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน ศาลมีอำนาจที่จะพิพากษาลงโทษเด็กได้ แต่จะไม่มีกรลงโทษประหารชีวิตและจำคุกตลอดชีวิต^{๖๕} ส่วนโทษ

^{๖๑} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๕

^{๖๒} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๕

^{๖๓} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๔๔

^{๖๔} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๔๒

^{๖๕} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔

จำคุกจะใช้เป็นมาตรการสุดท้าย (last resort) และมีระยะเวลาสั้นที่สุด (the shortest appropriate period of time)

๓/ ประวัติการกระทำความผิดของเด็ก

นอกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับการแก้ไขความประพฤติของเด็กแล้ว (treatment) ยังให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่สังคมของเด็กด้วย (reintegration) ด้วย มาตรการหนึ่งที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อช่วยให้เด็กกลับคืนสู่สังคม คือ การห้ามไม่ให้เปิดเผยหรือนำประวัติการกระทำความผิดอาญาของเด็กไปใช้ในประการที่เป็นผลร้ายหรือเป็นการเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมแก่เด็ก หากมีการฝ่าฝืนนำประวัติการกระทำผิดของเด็กไปใช้ในลักษณะดังกล่าว เด็กอาจร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำดังกล่าวได้ รวมทั้งอาจร้องขอให้มีการจัดการแก้ไขเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้^{๖๖}

สรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยเป็นส่วนผสมของทฤษฎี ๓ ทฤษฎีด้วยกัน คือ (๑) สำนักปฏิฐานนิยม (Positivist school) (๒) ทฤษฎีตราบาป (Labeling theory) และ (๓) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) และสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับ (๑) การช่วยเหลือและสนับสนุนให้เด็กที่กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีของสังคมยิ่งกว่าการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนในความผิดที่เด็กได้กระทำลงไป และ (๒) การนำเด็กกลับคืนสู่สังคม

บทความนี้เพียงแต่กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กในประเทศไทยโดยสังเขปเท่านั้น แต่สิ่งที่ไม่ได้กล่าวถึงในบทความนี้และมีความสำคัญสมควรได้รับการศึกษาต่อไปมีอีกหลายประเด็น เช่น (๑) อะไรคือสาเหตุของการกระทำผิดของเด็ก (๒) การยอมให้ผู้เสียหายเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญาจะขัดต่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือไม่ (๓) เหตุใดจึงไม่มีการผันเด็กที่กระทำความผิดในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีทั้งหมดออกจากศาล เพื่อลดตราบาปที่จะเกิดแก่เด็ก (๔) ในคดีเด็กกระทำผิดติดนิสัย และพนักงานอัยการขอให้นำโทษที่รอไว้ในคดีก่อนมาบวกกับโทษในคดีที่ฟ้องใหม่หรือขอให้เพิ่มโทษ ขัดต่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือไม่ และ (๕) ประเทศไทยควรมี

^{๖๖} พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.๒๕๕๓ มาตรา ๘๔

มาตรการเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดของเด็กอย่างไร การศึกษาใน
ประเด็นเหล่านี้ น่าจะส่งผลให้การจัดการกับเด็กที่กระทำความผิดเป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์
และเป็นธรรมกับทุกฝ่ายอย่างแท้จริง